

PODPORA OBNOVY POPULACÍ TISU ČERVENÉHO V ČR

P. Novotný, J. Ponikelský, J. Antl, A. Hrozek, A. Novák

Až donedávna přetrvávalo v povědomí o tisu červeném několik mýtů, z nichž některé přispěly k jeho téměř úplnému vymizení z naší přírody. Jde zejména o přesvědčení, že tis je obligátně stínomilná dřevina, která v ústraní dokáže bez úhony po celá staletí vyčkávat na vhodnou příležitost ke své reprodukci. Přitom dřívější, zejména středověká hospodářská exploatace spolu s pozdějším zvýšeným tlakem zvěře a výraznými antropogenními změnami prostředí (z pohledu ekologie druhu především nepříznivým holosečným hospodařením) vyústily v zánik či kritický pokles početnosti lokálních tisových populací.

ZMĚNA PŘÍSTUPU K OCHRANĚ TISU

Tis červený patří k nemnoha druhům, které na našem území požívají zákonné ochrany již od roku 1958. To sice pomohlo zachránit řadu jedinců před vytěžením, na druhé straně však dříve uplatňovaný

Obr. 1: Projevující se tlak zvěře v PP Jílovské tisy (4. 8. 2022). Foto: P. Novotný

konzervační přístup ochrany přírody, který takřka vylučoval zásahy ovlivňující růstové prostředí tisu, přispěl i k jejich setrvalému vymírání. Tato situace pak často vedla k vyhlášení jeho zbytkových přirozených výskytů za zvláště chráněná území, čímž se přísnost ochranného režimu ještě zvýšila. Ve prospěch tisu se tak v místech, kde by to bylo žádoucí, aktivně nezasahovalo a druh v podstatě přestal být i předmětem lesnického hospodaření.

S komplexem změn, které v naší společnosti nastaly od 90. let 20. století, došlo mj. k zavádění metod ochrany přírody, které imitují dlouhodobě opuštěné tradiční způsoby obhospodařování krajiny. Za významný milník v záchraně a podpoře našich populací tisu lze považovat přístup V. Zatloukala, který s nástupem nového milénia inicioval širší uplatňování aktivního managementu této dřeviny v ČR. Jako hlavní autor několika významných publikací a zároveň realizátor praktických podpůrných opatření tehdy ovlivnil řadu zainteresovaných lidí z různých pracovišť, kterým v době, kdy nebyly potřebné metodiky běžně k dispozici, poskytl přehledný odborný návod, jak namísto pouhých opakovaných inventarizací a přihlížení početnímu úbytku populací nastoupit cestu, na jejímž konci by se tis opět stal běžně rozšířenou lesní dřevinou.

Práce se rozběhly či byly s využitím nově dostupných informací modifikovány v řadě regionů, o čemž svědčí soudobé informační zdroje. Z útržkovitých zpráv objevujících se v posledním čase pak bylo

zřejmé, že alespoň někde i nadále pokračují. Ve snaze získat aktuální přehled o stavu a managementu našich tisových populací byly proto v letech 2022 a 2023 uspořádány dva odborné semináře s exkurzemi. Cílem bylo sdílení poznatků o technologii sběrů osiva, pěstování sazenic, péči o výsadby aj. mezi profesionálními i dobrovolnými pracovníky zabývajícími se lesnictvím, školkařstvím, ochranou přírody a výzkumem, kteří se dané dřevině aktivně věnují. Došlo tak k vytvoření určité širší zájmové platformy usnadňující spolupráci, výměnu kontaktů, aktuálních informací a empirických znalostí.

SOUČASNÝ MANAGEMENT REGIONÁLNÍCH POPULACÍ TISU

Na základě informací, které na obou setkáních zazněly, je zřejmé, že se po více než 20leté snaze zlepšit situaci tisu začínají alespoň v některých oblastech dostávat první pozitivní výsledky. Doslova po staletích tak dochází k situaci, kdy počet našich volně rostoucích tisu přestává klesat, ale naopak jich přibývá.

Zřejmě největší pozornost je této dřevině věnována na severu Čech. Se situací v Lužických horách byli členové Lesnické práce seznámeni nedávno (LP 2021/2). Početnost populace zde díky managementu narůstá a při eliminaci vlivu zvěře ochráněné tisy regenerují, na některých lokalitách i zmlazují a založené posilovací výsadby až na výjimky dobře odrůstají.

Na Děčínsku se Lesní úřad Děčín a Správa CHKO České středohoří zaměřují na populace v PP Jílovské tisy, NPP Březinské tisy, ale i na další lokality (např. Pastýřská stěna), kde jsou budovány oplocenky a oplůtky (obr. 1). Nadměrné stavy zvěře jsou zde obdobně jako na jiných místech nejvýznamnějším problémem, ale negativně se projevuje i omezené zmlazování tisů v mocné vrstvě listnatého opadu. Byly uznány lokální zdroje kvalifikovaného reprodukčního materiálu a navázána spolupráce s místním školkařem. Managementem tisů v Jizerských horách se zabývají zejména Správa CHKO Jizerské hory a Čmelák – Společnost přátel přírody. Provádějí zde monitoring, posilování populace a řadu dalších opatření, přičemž spolupracují s vlastníky a správci pozemků. Spolek Čmelák se tisům věnuje na území celého Libereckého kraje.

Na pomezí středních a západních Čech se na inventarizaci a posilovací výsadby tisů dlouhodobě zaměřuje Správa CHKO Křivoklátsko, která v terénu zajišťuje potřebná praktická opatření. Byla zde rovněž vyvinuta a úspěšně aplikována metodika pěstební technologie, počínaje sběrem tisinek až po zajištění vysazených kultur. Vůbec největší přirozený výskyt tisů v ČR lokalizovaný v PR V Horách (> 3 400 jedinců) spravuje Colloredo-Mannsfeld spol. s r. o. V roce 2020 zde byl zahájen aktivní management zaměřený na trvalé udržení zdejší kvalitní populace (modifikace mysliveckého hospodaření, oplocování semenáčků, sběr osiva, pěstování a posilovací výsadby sazenic, proclonování porostů za účelem podpory přirozené obnovy). Poněkud odlišná je situace ve Středním Povltaví, kde tis v naprosté většině nepoživá zvláštní územní ochrany. Přesto zde v roce 2023 zaznamenala AOPK ČR – RP Střední Čechy – některé dosud neznámé drobné výskyty. Na všech recentně ověřených lokalitách jsou tisy v poměrně dobré kondici, i když většinou s absencí juvenilních jedinců.

Na jižní Moravě provádějí management tisů např. Správa NP Podyjí a KÚ Jihomoravského kraje. Od inventarizace se již pokročilo k aktivním zásahům ve prospěch ohrožených tisů (obr. 2), v národním parku i ke sběru osiva, pěstování sazenic, posilovacím výsadbám, genetickému (s přesahem do rakouského NP Thayatal s čtenějším potenciálem zdrojů pro záchranný program) a pěstebnímu výzkumu.

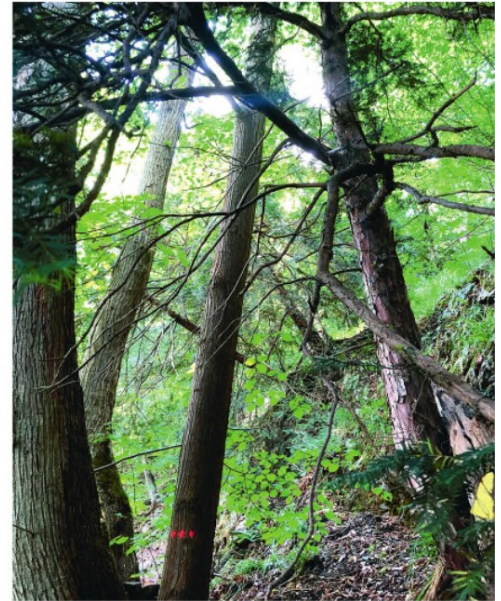
Severomoravským tisům se věnují mj. Správa CHKO Beskydy, ČSOP Salamandr a Lesy České republiky, s. p. V Beskydech od roku 2000 probíhá inventarizace, byl založen a uznán semenný sad v Libotíně, který již vstupuje do reprodukce, a jsou činěna další opatření k posílení tamní populace. V Jeseníkách řeší problematiku tisu Správa CHKO Jeseníky, která s ohledem na jeho historický i současný výskyt v širším okolí pracuje na přípravě plánu opatření potřebných pro repatriaci druhu na vhodné lokality a nastavení jeho dalšího managementu.

Tisem se samozřejmě zabývají i další organizace a problematika jeho managementu je řešena i v jiných oblastech ČR, např. na Šumavě, v Českém lese, Moravském krasu či na Svitavsku (Hřebečovský hřbet). Aktuální informace z těchto území sice na výše zmíněných seminářích nezazněly, ale např. zrovna na Šumavě došlo v loňském roce k uznání unikátního zdroje identifikovaného reprodukčního materiálu v objektu Srní, který aktuálně dosáhl fáze fruktifikace, a může tak začít plnit svůj účel podpory návratu tisu do lesů daného regionu.

Z výzkumných témat byla na seminářích řešena mj. výživa tisu. V porovnání se smrkem ztepilým a jedlí bělokorou jsou tisové jehlice schopny deponovat vyšší nebo srovnatelné koncentrace živin, ale i vysoké koncentrace zinku. Další otázkou byla genetická příbuznost domácích tisových populací. Výsledky analýz DNA naznačují, že se izolované výskyty časem geneticky diferencovaly, ale zároveň si zachovaly dostatečnou genetickou rozmanitost. Často tak není nutné ani vhodné záměrně mísit populace různého původu s cílem zvyšovat hypoteticky nízkou genetickou diverzitu. Princip předběžné opatrnosti je třeba dodržovat zvláště u dílčích populací s předpokládaným autchtonním původem.

ZÁVĚR

Má-li se stav populací tisu červeného v ČR do budoucna zlepšit, je třeba přestat ho v lesích s úctou obcházet, ale začít ho cíleně podporovat. V rámci obou popsaných setkání se v pozitivní atmosféře, která panovala v průběhu exkurzí, přednášek i večerních debat, hledala řešení aktuálních problémů a diskutovaly se budoucí

Obr. 2: Podpora fruktifikace samičího tisu vyznačením těžby k uvolnění jeho koruny (2. 6. 2022).
Foto: J. Ponikelský

záměry. Přínosem byla přítomnost specializovaných školkařů na druhém semináři, jejichž domnělý nedostatek byl ještě na první akci v roce 2022 považován za výraznou překážku většího rozšíření ochrannářského a pěstebního managementu tisu. Dvojnásobně vzrostl i počet účastníků. Většinu prezentací z obou akcí a sborník příspěvků z roku 2023 lze nalézt na webových stránkách Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i. (www.vulhm.cz), např. zadáním sousoví „seminář o tisu“ ve vyhledávacím poli v záhlaví stránky.

Zpracováno v rámci institucionální podpory č. MZE-RO0123 a projektu č. 3201200011 Podpora výskytu tisu červeného v Libereckém kraji.

Autoři:

Ing. mult. Bc. Petr Novotný, Ph.D.;

VÚLHM, v. v. i., Strnady

Ing. Jaroslav Ponikelský,

Správa NP Podyjí, LS Podmolí

Jiří Antl, DiS., Čmelák –

Společnost přátel přírody z. s.

Ing. Alexandr Hrozek; ČSOP, ZO 32/10 Meles

& AOPK ČR, SCHKO Lužické hory

Ing. Antonín Novák;

LÚ Děčín, p. o. statut. města Děčín

E-mail: pnovotny@vulhm.cz